

F. DAUBARAS

PRIESAGOS *-ng-* PRŪSŲ HIDRONIMAI

Kai kurie prūsiški būdvardžiai su *-ing-* (paprastai pažymintys daiktą, kuris gausiai turi to, ką reiškia pamatinis žodis, dažniausiai daiktavardis¹) ilgainiui virto tikriniais vardais, plg. pr. *rag-ingis* „elnias“ < „turįs ragus“ = **Rag-ing-* up., pr. **stab-ing-* „akmen-ingas“ = **Stab-ing-* ež., pr. **sil-ing-* „šil-ingas“ („apaugęs šilais, apsuptas šilų“) = **Sil-ing-* up. Tačiau dėl iškraipyto prūsų hidronimų užrašymo vokiškuose dokumentuose ne visur lengva atsekti prūsų pamatinių žodžių šaknis ir nustatyti jų santykį su apeliatyvais ir giminingais žodžiais rytų baltų kalbose.

Pasitaiko prūsiškų hidronimų ir su priesaga *-ang-*. Jos darybinė reikšmė nėra aiški, kadangi bendrinių žodžių su šia priesaga, išskyrus lie. *žab-ángai*, *žab-ángos*, baltų kalbose nėra žinoma. Su ja galbūt taip pat buvo sudaromi būdvardžiai.

Čia abėcėlės tvarka pateiksiu prūsų hidronimus su *-ing-* ir *-ang-*², apibūdindamas jų pamatinius žodžius ir palygindamas su panašių šaknų hidronimais kitose baltų kalbose. Daugiausia prūsiškų hidronimų rasta su *-ing-* (31), žymiai mažiau su *-ang-* (3).

-ing-

**Amel-ing-* = *Amelink* 1359 ež., Allenstein (Gerullis AO 9); *Omeling* 1438 ež. Osterode (Gerullis AO 110): lie. *Amāl-è* up. 1. Kūrtuvėnai 2. Kaūnas, *Amāl-is* up. Jósvainiai, *Amal-v-è* up. Gudėliai (UEV 5–6), la. *Amul-e* up. Abavos int., *Amel-i* vv. 1. Zlėkas 2. Puze (LV I₁ 26). Siejama su pr. *emel-no* „Mistel“, lie. *āmal-as* „viscum album, Mistel“, *āmal-as*, *āmaras* „aphididae“, la. *amul-s* „Mistel“ (Gerullis 1. c., Savukynas LKK III 1960 295). Pr. *Amelink* turi ir variantinį *Amelung* (1357 – Gerullis 1. c.), dėl kurio žr. p. 92.

**Ard-ing-* = *Ardinghenen* 1364 up., Allenstein (Gerullis AO 10): pr. *Ard-appen* vv., *Ard-e-lauches* vv. (Gerullis 1. c.), lie. *Ařd-a-raiščio upėlis* (*Ařd-a-raistis* rst.) Leliūnai, *Ard-amėlių upėlis* Kamajaĩ (UEV 8), la. *Ařd-avs* ež. Krāslava, *Ard-avas* ež. Aulėja (LV I₁ 42, 69), – lie. *ard-ýti* „griauti, versti; rausti, kapstyti“, *ařd-as* „duobė, klanas“ (LKŽ 292, 294), la. *ārd-īt* „ardyti“.

¹ Endzelīns J. Latviešu valodas gramatika. – Rīgā, 1951, p. 369. Skardžius P. Žodžių daryba. – V., 1943, p. 106.

² Paimti iš: Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. – Berlin und Leipzig, 1922 ir Leyding G. Słownik nazw miejscowych okręgu mazurskiego. – Poznań, cz. II, 1959.

**Ar-ing-* = *Aryngine* apie 1420 ež., Osterode (Gerullis AO 11): pr. *Ar-ies* ež. (Leyding 268), *Ar-elen* ež., *Ar-ys* vv., *Ar-issow* vv. (Gerullis l. c.), lie. *Ar-inà* up. Jōniškis M., *Ar-inas* ež. ten pat (UEV 8), la. *Ar-uona* up. Aiviekstēs int., *Ar-uonītis* ež. Lubeja (LV I₁ 43). Kildintina iš balt. **ar-* < ide. **ar-* resp. **er-* / **or-* „in Bewegung setzen, erregen“ (Krahe UFl 45–46).

**Bal-ing-* = *Balyngen* 1361 ež., Allenstein (Gerullis AO 15): pr. *Bal-owe* vv. (Gerullis l. c.), lie. *Bal-aitēs* ež. Varēnà, *Bal-dītis* up. Čėkiškė, *Bal-inis* up. Kriūkai, ež. Liņkmenys ir kt. (UEV 12–14), la. *Bal-upe* up. Rugāji (LV I₁ 82), – lie. *bal-à*, la. *bal-a*.

**Bert-ing-* = *Berting* 1340 ež., vėliau Bärting-See, Mohrunen (Gerullis AO 20): lie. *Bert-inis* ež. (Gerullis l. c.), la. *Bērt-i* vv. Tērvete, *Bērt-iņi* vv. 1. Alsvīkis 2. Saliēna, *Bērt-aiši* vv. Vecauce (LV I₁ 103). Dėl variantinio *Bertung* (1522 – Gerullis l. c) žr. p. 92.

**Birkel-ing-* = *Birkeling* 1354 ež., vėliau Bergling-See, Osterode (Gerullis AO 21), išvestas iš pr. **Birk-el-*,: lie. *Biřk-os* vv. (Gerullis l. c.), la. *Birk-āni* vv. 1. Rembate 2. Garoze, *Birk-ani* vv. Lielvarde (LV I₁ 114).

**Dalv-ing-* = *Dalwinge Asere* ež., Ortelsburg (Gerullis AO 25), plg. lie. *Dėlv-u ēžeras* (*Dėlv-os* vv.) Giedraičiai (Vanagas LHD 261), la. *Delv-iņš* ež. Alūksne (LV I₁ 208). Dėl variantinio *Dalwunge asere* (Gerullis l. c.) žr. p. 92.

**Dubr-ing-* = *Dobringe* up., *Dobrin* 1336 vv. ir ež., *Dobern* 1364 up., *Dobring* 1379 ež., vėliau Debrong, Allenstein (Gerullis AO 29): lie. *Dùbr-ius* up. Kaūnas, *Dubr-ius* up. Seirijai, *Dubr-eikà* up. Žiežmāriai (UEV 34), la. *Dubr-as* vv. Jaunlaicene, *Dubr-ene* pv. Mālupe, *Dubr-ava* pv. Beja (LV I₁ 233), – lie. *dubr-à* „duobė miške“ (LKŽ II 784), la. *dubr-a* „pelkė, bala, raistas“.

**Erl-ing-* = *Erling* 1404 ež., Allenstein (Gerullis AO 34): lie. *Erl-à* up. Mósėdis (UEV 39), la. *Erl-e* up. (Bielenstein 453), – lie. *ėrl-os* „šienaujamos pievos“ (A. Vanagas) ar balt. **er-* < ide. **er-* / **or-* „in Bewegung setzen, erregen“ (Krahe UFl 45).

**Eiv-ing-* (V. Mažiulis) = *Ewinge*, *Ewink* 1320 ež., Mohrunen (Gerullis AO 34): lie. **Jiev-onis* (> *Jev-ónis*) up. 1. Kapsūkas 2. Pajevonys (UEV 60), la. *Iev-aisis* up. Preiļi, *Iev-as-ezers* ež. Veclaicene, *Iev-as-strauts* up. 1. Matkule 2. Dzirciems 3. Zentene, *Iev-as-vals* up. Vandzene, *Iev-u-strauts* up. Grenči (LV I₁ 375), – lie. *iev-à* „Padus“, la. *iev-a* „t. p.“.

**Gīsl-ing-* = *Gisligen* 1389 ež., vėliau Geislinger See, Ortelsburg (Gerullis AO 42): lie. *Gysl-upys* pv., la. *Dzīsl-as* vv. 1. Secė 2. Taurkalne 3. Penkule, *Dzīl-u-kalns* kln. Veļki, *Dzīsl-ēni* vv. Zaļenieki, *Dzīš-i* vv. Bērzaune (LV I₁ 262), – pr. **gisl-o* (*pettegislo*) „gysla“, lie. *gýsla*, la. *dzīsl-a*.

Īz-ing-* = *Ising* 1354, *Jesing* 1354 ež., vēlāu Eissing-See, Osterode (Gerullis AO 50): lie. (< sel.)Īz-itas* (> *Iz-itas*)³ ež. Degučiai, **Īz-itēlis* (> *Iz-itēlis*) ež. ten pat, lie. *Ūž-n-è* up. Laūkuva, *Iž-enà* up. Šimónys, *Iž-enas* ež. 1. Šimónys 2. Výžuo- nos, *Iž-enēlis* ež. Výžuo nos, *Īž-upis* up. Naujāmiestis (UEV 59), la. (< kurš.) *Īz-ene* vv. Kazdanga, la. *Iž-ezers* ež. Patkule, *Iž-upe* up. Kujos int., *Iž-ūns* ež. Dagda (LV I₁ 370, 372), – lie. *yž-a*, *iž-as* „šalančios upės plaukiantieji ledai; ledo lytys; šarma“, *ižti*, *yžta* „trūkti, skilti, pleišėti“ (DLKŽ 264), la. *iz-e* „ein Riß, eine Spalte im Eise“ (ME I 839).

**Kukul-ing-* = *Cuculing*, *Cuculnyk* 1352 ež., *Kukuling* 1359, Allenstein (Gerullis AO 75): lie. *Kukul-ynas* up. Skaistgirys, *Kùkul-ių upēlis* (*Kùkul-iai* vv.) N. Radvil- liškis (UEV 82), la. *Kukuļ-straits* up. Skaistkalne, *Kukuļ-i* vv. Grobiņa ir kt. (LV I₂ 166), – (?) *kukul-ys* „Mehlkloß“, la. *kukul-is* „ein Brot“ (Gerullis l. c., LV I₂ 1. c.). **Kvit-ing-* = *Quithink* 1331 ež. Mohrunge (Gerullis AO 79), – la. *kvit-ēt* „flim- mern, glänzen“ (Gerullis l. c.).

**Mar-ing-* = *Marink* 1346, *Maring* 1364 ež., vēlāu Mahrung-See, Osterode (Ge- rullis AO 101), *Maringe* 1350, *Maring* 1595 ež., vēlāu Maring Seewiesen, Marong See, Olsztyn (Leyding 214): lie. *Mar-à* up. Kāpčiamiestis, *Mar-ūgà* up. ir ež. Vidžiai (UEV 98, 221), la. *Mar-as-upe* up. 1. Basi 2. Gudenieki, *Mar-iņa* up. Ryvos int. (LV I₂ 377, 379), – pr. *mar-y* „Haff“, lie. *mār-ès*, *mār-ios* „jūra“, la. *mar-e* „t. p.“ < ide. **mor-* „stehendes Wasser“ (Krahe UFI 47). Dēl variantinių *Marunge* 1346, *Marung* 1348, *Marang* 1378 (Gerullis l. c., Leyding l. c.) žr. p. 92.

**Māt-ing-* = *Motyngen* 1437 ež. Rössel (Gerullis AO 102): pr. *Mot-ein* up., *Mot-yn-* ež. (Gerullis l. c.), lie. *Mot-erà* up. 1. Pakūonis 2. Ruņšiškēs, *Mót-ertis* up. Ālovē (UEV 106), – plg. s. ind. *matta-* „gerti“, *mādati* „banguoja“ (J. Pokorny 694–695). Jeigu *Motyngen* skaitytume **Mut-ing-*, tai žr. *Muteling*.

**Mus-ing-* = *Musing* 1351, *Mossing* 1445, *Mussnyk* 1352 ež., vēlāu Mossong- See, Allenstein (Gerullis AO 103): lie. *Mūs-è* up. Mūsinkai, *Mus-ē* up. Ūnuškis, *Mus-ēlē* up. Subāčius, *Mus-ià* ež. Pabēržē, *Mus-inē* up. Kaūnas, *Mus-inis* up. Jonavā (UEV 106), – lie. *mūs-ti* „sutirštėti verdant; patišti; sušusti, apipūti, susidrumsti“ (LKŽ VIII 442).

**Mutel-ing-* = *Muteling* 1406 ež. Wartenburg (Gerullis AO 103): pr. *Mutil-is* ež. (Gerullis l. c.), la. *Mutiļ-avats* šlt. Zlēkas, *Mutul-īte* up. 1. Abavos int. 2. Lysos int. (LV I₂ 460), – lie. *mutul-ys*, *mùtul-as* „Wasserblase, Rauchklumpen“, la. *mutul- is* „Sprudel“ (Gerullis l. c.). Pr. *Mutel-ing-* yra vedinys iš *Mut-el-*, o pastarasis – iš *Mut-*, plg. pr. *Mut-ir* ež. (Gerullis l. c.), lie. *Mut-ēnē* up. Dubingiai (Vanagas LHD 132).

³ Būga RR III 279.

**Nerd-ing-* = *Nerdingyn* 1392, *Nerdingi* apie 1420 ež., Allenstein (Gerullis AO 107): pr. *Nerd-ingis* avd. (Gerullis l. c.).

**Pūdel-ing-* = *Pudelingē* 1395 ež., vėliau Paudling-See, Bischofsburg (Gerullis AO 136), išvestas iš pr. **Pūd-el-*: pr. *Pud-ithen* vv., lie. *Pūd-upis* up. (Gerullis l. c.), – lie. *pūd-yti* „faulen lassen“, la. *pūd-êt* „t. p.“.

Ranz-ing-* = *Ransinge* apie 1420 ež., vėliau Raschung-See, Osterode (Gerullis AO 139): pr. *Rans-eyn* (Ranz-ein-*) vv., *Rons-yte* (**Ranz-ît-*) avd. (Gerullis l. c.), lie. *Rąž-ė* up. Palangà, *Rąž-uolė* up. Luokė (UEV 134), – lie. *rąž-yti* „straffen, recken“, la. *ruoz-ît* „recken, ausstrecken“.

**Rag-ing-* = *Reginge* 1447 up. Sambijoje (Gerullis AO 140) ≈ lie. (< pr.) *Rāg-ingē* up. Labguvà (UEV 222): pr. *Rag-ayne* vv., *Rag-ow* vv., *Rog-ow* up. (Gerullis l. c.), lie. *Rāg-upis* up. 1. Jōniškis 2. Židikai 3. Žvirgždaičiai, *Rag-upys* up. Skaudvilė (UEV 131), la. *Rag-ezers* ež. Laidze, *Rag-upe* up. Aizpute, *Rag-u-straits* up. Zemīte ir kt. (Kart.), – pr. *rag-ingis* „elnieš“ (plg. lie. *rag-ingas* „turis ragus“), lie. *rāg-as* „smailus žemės plotas, įsikišęs į jūrą, ežerą ar mišką, pusiasalis“ (LKŽ XI 24), la. *rag-s* „t. p.“.

**Ser-ing-* = *Seringe* 1331/35, *Seringe* 1419, *Serenge* 1411/19 ež., vėliau Sarong-See, Hohenstein (Gerullis AO 155): pr. *Ser-ia*, *Ser-ige* up., *Ser-appin* vv., *Ser-ie*, *Pa-ser-ia* up. (Gerullis l. c.), lie. *Ser-ė* up. Pandėlys, *Ser-enėlė* up. Žeimėlis, *Ser-entà* up. Kiduliai, su *-a-* vokalizmu – *Sar-ià* up. Švenčionys, *Sar-aitis* ež. ten pat, *Sār-akas* ež. Semeliškės, *Sar-iū* ežeras (*Sar-iaī* vv.) Švenčionys, *Sar-ōčiū* ežeras ten pat (UEV 144–145, 142), la. *Sar-ija* up., *Sar-upe* vv. (Kart.), – balt. **ser-* / **sar-* < ide. **ser-* / **sor-* „fließen, strömen“ (Krahe UF1 40) > s. ind. *sar-ma* „das Strömen“ (Būga RR I 337). Dėl varianto *Serung* (1415 – Gerullis l. c.) žr. p. 92.

**Sil-ing-* = *Schilling* 1376 up., vėliau Schilling-Bach, Wormditt (Gerullis AO 161) ≈ lie. (< jotv.) *Šil-iņgē* up. Merkėnė, *Pa-šil-ingē* vv. ten pat (Vanagas LHD 168): pr. *Schil-ygeyns* ež., *Schill-en* vv., *Schil-ien* vv. (Gerullis l. c.), lie. *Šil-as* ež. Krinčinas, *Šil-ià* up. 1. Jōniškis 2. Pakruojis, *Šil-inis* ež. 1. Dusetos 2. Liņkmenys 3. Švenčionėliai, *Šil-upys* up. Baisogala ir kt. (UEV 164–165), la. *Sil-ezars* ež. Lugaži, *Sil-upe* up. 1. Allaži 2. Lubezere 3. Ranķi 4. Stende 5. Dauguvos int. 6. Arlava ir kt. (Kart.), – pr. *syl-o* „šilas“, lie. *šil-as*, la. *sil-s*. Jeigu *Schilling* skaitytinas **Skil-ing-*(?), tai plg. lie. *Škil-ietų* ežeras (*Škil-ietai* vv.) Aukštavarys (UEV 166).

**Skert-ing-* = *Scherting* 1451 ež., Mohrunen (Gerullis AO 160). Jeigu *Scherting* skaitysime **Skirt-ing-*, tai plg. lie. *Skirt-inas* up. Nemākščiai (UEV 149), – lie. *skirt-i*, la. *škirt*.

**Skutel-ing-* = *Skuttelyng* 1360, *Schutelyng* 1384 ež., Allenstein (Gerullis AO 164): lie. *Skūtul-as* up. Židikai (UEV 151), la. *Skutul-iške* up. Aizpute (Kart.). Pr. **Sku-*

teling- yra vedinys iš **Skut-el-*, o pastarasis – iš **Skut-*, plg. (?) la. *skuta* „jaunas, tankus miškas“ (Endzelin ZfslPh XI 1934 137).

**Stab-ing-* = *Stabynk* 1382 ež., Seeburg (Gerullis AO 172) lie. (< jotv.) *Stab-ingis* ež. Seinaĩ (UEV 223), pr. *Stab-ingen* vv.: *Stab-a-bras* vv., *Stab-ayen* vv., *Stab-e-gode* vv., *Stab-e-lauken* vv., *Stab-elow* vv., *Stab-ynotilte* vv., *Stab-uniten* vv. (Gerullis l. c.), lie. *Stāb-ė* up. Gudžiūnai (UEV 154), la. *Stab-a-gals* pv., *Stab-a-pļava* pv., *Stab-u-rags* vv. (Kart.), – pr. *stab-is* „akmuo“, lie. *stāb-as* „Götzenbild“, la. *stab-s* „stulpas“.

**Stekel-ing-* = *Stekelingen* 1305, *Steckell* 1305 ež., vėliau Steckling-See, Liebstadt (Gerullis AO 173), išvestas iš pr. **Stekel-*: pr. *Stekel-e*, *Stekel-int* up. (Gerullis l. c.). Pr. **Stek-el-* yra **Stek-* vedinys, plg. (?) lie. *stėk-is* „Stachelfisch“, la. *stėk-is* „t. p.“ (Fraenkel LEW II 900). Jei *Stekelingen* skaitytume **Stikl-ing-* (?), tai plg. lie. *Stikl-ius* ež. Kùrtuvėnai (UEV 156), la. *Stikl-ezers* ež., *Stikl-vals* up. (Kart.), – pr. *sticl-o* „stiklas“, lie. *stikl-as*, la. *stikl-s*.

**Survult-ing-* = *Surwultinge* 1375 ež., Allenstein (Gerullis AO 178). **Survult-* yra, atrodo, priešdėlio *sur-* vedinys iš **vult-*, kurio kilmė neaiški.

Ulp-ing-* = *Wulpyng* 1349, *Wolping* 1350, *Wlping* 1407 ež., vėliau Wulping-See, Allenstein (Gerullis AO 209): pr. *Wolp-ithen* (Ulp-īt-*) vv. (Gerullis l. c.), la. *Ulp-is* vv. Rauna, *Ulp-ji* vv. Pope, *Ulp-iši* vv. Brocėni, *Ulp-es muiža* vv. Ciecere (Kart.).

**Umel-ing-* = *Wummeling* 1364 ež., vėliau Umlong-See, Allenstein (Gerullis AO 210), išvestas iš pr. **Um-el-*: lie. *Um-ėjà* up. Kėdėiniaiai (UEV 111).

-ang-

**Nord-ang-* = *Nordangyn* 1412 ež., Wartenburg (Gerullis AO 108), – lie. *nard-aĩ* „Borstengras“ (Gerullis l. c.). Žr. Fraenkel LEW I 484.

Sav-ang-* = *Sauangyn* 1336 up., *Sawange* 1347 ež., *Suwangen* 1365, *Sabange* 1406, vėliau Sawangen-See und Abfluß, Heilsberg (Gerullis AO 153): pr. *Sowicz* (Sav-īts*) ež., *Sow-os-panien* b. (Gerullis AO 169), lie. *Sav-ėlis* up. Pakrúojis, *Sav-ėnė* up. Pabėrzė, *Sav-ydà* up. Žėimis, *Sav-istas* ež. Daūgai (UEV 143), *Sav-ite* up. (Krahe UFl 50), – la. *sāv-a* „längliche Narbe“ (Gerullis l. c.) ar balt. **sav-* < ide. **sau-os* „Feuchtes, Flüssigkeit“ (Krahe l. c.).

**Vad-ang-* = *Wadangen-ulis* 1337 up., *Wadangen* 1399 vv. ir ež., vėliau Wadang vv., ež., up., Allenstein (Gerullis AO 191): lie. *Vad-à* up. 1. Ariógala 2. Šimkėičiai 3. Tauragė, *Vād-as* up. 1. Rasėiniaiai 2. Veiviržėnai, *Vād-ė* up. Balbiėriškis, *Vad-avė* up. Vandžiógala ir kt. (UEV 120), la. *Vad-ainis* ež. Cirgali, *Vad-akste* up. Vadakste (Kart.), – lie. *vād-ė* „sausa vaga, kuri po didelių lietu virsta upe“ (DLKŽ 907), la. *vād-a* „vieta be medžių miške, tinkama šienauti“ (ME IV 429). Sietina galų gale turbūt su lie. *vanduõ* (Fraenkel LEW II 1176–1177).

Ežerų pavadinimų *Lymaio* 1362, *Lima* 1364, *Lymange* 1383, vėliau *Leimangel-See*, *Guttstadt* (Gerullis AO 88), *Rutczow* 1343, *Ruczowe*, *Rotczing* 1375, vėliau *Gr.-und Kl.-Rotzung-See*, *Mohrungen* (Gerullis AO 147) variantus *Lym-ange* ir *Rotcz-ing* reikia aiškinti iškraipytu jų užrašymu. Pirmuoju atveju, atrodo, yra priesaga *-aj-* (**Lim-aj-*, plg. Gerullis l. c.), antruoju *-av-* (**Rus-av-*, plg. Gerullis l. c.).

Kai kurie prūsų hidronimai beveik vienu ir tuo pačiu metu užrašyti nevienodai. Šalia hidronimų su *-ing-* pasitaiko ir variantų su *-ung-*: *Amelink:Amelung*, *Dalwin-ge Asere: Dalwunge asere*, *Seringe: Serung*. Ši nenuoseklumą, matyt, reikia aiškinti vokiečių kalbos įtaka: Ordino laikais vokiškos priesagos *-ung-* ir *-ing-* buvo vartojamos paraleliai⁴. Prūsišką priesagą *-ing-* dažnai randame iškraipytą ir vėlesniu metu įteisintuose apvokietintuose pavadinimuose: *Dobringe* – v. vok. *Debrong*, *Maring* – v. vok. *Mahrung-See*, *Musing* – v. vok. *Mossong-See*, *Seringe* – v. vok. *Sarang-See*, *Ransinge* – v. vok. *Raschung-See*.

Ežero vardo pr. **Mar-ing-*, parašomo ir *Marunge*, variantą *Marang* reikėtų aiškinti galbūt taip pat vokiečių arba lenkų kalbų įtaka.

Hidronimų ir vietovardžių su priesagomis *-ing-* ir *-ang-* koncentraciją prūsų, jotvingių, taip pat kuršių gyventose žemėse pastebėjo dar K. Būga, šiam reikalui patekęs pavyzdžius: *Stabynk* (**Stab-ing-*) ež. Seeburg, lie. (< jotv.) *Pilv-ingis* ež. Merkinė, *Stab-ingis* ež. Seinaī, *Léipal-ingis* vv., *Rūs-ingè* vv., lie. (< kurš.) *Kret-ingà* mst., *Gand-ingà* vv., *Al-angà* up. Tauragė, *Pal-angà* mst., la. (< kurš.) *Kuld-iga* (**Kuld-inga*) mst.⁵ Šiandien tokių pavadinimų tose teritorijose žinoma ir daugiau: *Aps-ingè* up. Merkinė, *Aps-ingis* ež. ten pat, *Anger-ingis* pv. ten pat, *Ned-ingis* up. ir ež. Varėnà, *Suv-ingis* ež. Daūgai, *Būt-ingè* vv. Darbėnai, *Svait-ingis* ež. Ālovė, *Kač-ingè* vv. Merkinė, *Kūl-iñgè* vv. Kapsūkas.

Hidronimų su priesaga *-ing-* randame ir kitur: lie. (< sėl?) *Bizdil-inga* up. Utenà, lie. *Dub-ingà* up. Dubingiai, *Naud-iñgis* (x2) ež. Molėtai, *Vérd-ingis* ež. Pabėrzė (UEV 11, 38, 108, 190). Tačiau, lyginant su vakarų baltų ir kuršių teritorijomis kituose baltų plotuose, jų randame nedaug. Galima manyti, kad hidronimų ir vietovardžių daryboje priesagą *-ing-* pažino tik vakarų baltai, t. y. prūsai ir jotvingiai ir artimiausi jų kaimynai kuršiai⁶. Plg. Būga RR III 789–797, Vanagas LHD 169.

Priesagos *-ang-* hidronimų prūsų vardyne yra nedaug. Sutinkama jų ir kuršių teritorijoje: lie. (< kurš.) *Al-angà* up. Tauragė, *Čýž-anga* up. Šilalė, *Pal-angà* up. Endriejāvas (Vanagas LHD 91–92).

Kitur Lietuvoje jų nepasitaiko, išskyrus lie. *Vir-angè* up. Plókščiai, *Vir-ang-upis* up. Sintautai (UEV 198), kurie galbūt laikytini jotvingiškais.

⁴ Mitzka W. Altpreußisches. – KZ Bd. 52 1/2, 1923, p. 145.

⁵ Būga RR III 789–790.

⁶ Мажюлис В. К вопросу о взаимных отношениях балтийских языков. – ABSI IX, 1976, p. 65–69.

Pateiktų prūsų hidronimų su *-ing-* ir *-ang-* šaknų paralelės Lietuvoje ir Latvijoje pasiskirsčiusios nevienodai. Hidronimų arba toponimų su šaknimis **Amel-*, **Ard-*, **Ar-*, **Bal-*, **Bert-*, **Birkel-*, **Dubr-*, **Eiv-* (lie. — la. *Iev-*), **Gisl-*, **Kukul-*, **Mat-*, **Mus-*, **Mutel-*, **Mar-*, **Rag-*, **Ser-*, **Sil-*, **Sav-*, **Ulp-*, **Vad-* didesnę ar mažesnę kiekį sutinkame beveik visoje Lietuvoje ir Latvijoje. Prūsiškiems **Erl-*, **Ranz-*, **Skutel-* atitikmenų randame kuršių žemėse. Hidronimų su pr. **Stab-* sutinkame tik jotvingių teritorijoje, išskyrus lie. *Stāb-ė* up. Gudžiūnai (sietiną su lie. *stābas*). Prūsiškas ežero vardas su **Īz-* atsikartoja tik senovės Sėlijos krašte.

Kitos tik hipotetiškai atstatytos šaknys paralelių kitų baltų genčių teritorijose turi nedaug (**Pūdel-*, **Umel-*) arba jų iš viso nėra (**Nerd-*, **Skert-*, **Stekel-*, **Vult-*, **Nard-*).⁷

DIE ALTPREUBISCHEN HYDRONYME MIT *-ng-* SUFFIXEN

Zusammenfassung

Im vorliegenden Artikel werden altpr. Gewässernamen mit den Suffixen *-ing-* und *-ang-* besprochen. Hydronyme mit *-ing-* sind ihrer Herkunft nach Adjektive, die meistens von Substantiven abgeleitet sind und den Besitz des durch das Stammwort ausgedrückten Begriffes bezeichnen. Manche von ihnen sind zu Eigennamen geworden, z. B. altpr. *rag-ingis* „Hirsch“ „mit Hörnern“ = **Rag-ing-* Fluß, vgl. altpr. *ragis* „Horn“, lit. *rāgas* „Hörn, Landzunge“; altpr. **stab-ing-* „steinig“ = **Stab-ing-* See, vgl. altpr. *stabis* „Stein“; altpr. **sil-ing-* „von Heiden umgeben“ = **Sil-ing-* Bach, vgl. altpr. *sylo* „Heide“. Insgesamt sind im Artikel einunddreißig Hydronyme mit *-ing-* und drei mit *-ang-* angeführt. Die Konzentration von Gewässer- bzw. Ortsnamen mit diesen Suffixen in altpreussischen, kurischen und selischen Gebieten hat bereits Būga bemerkt. Das Suffix *-ing-* bei der Bildung von Gewässernamen war ursprünglich wohl nur den westlichen baltischen Stämmen (Preußen und Jatvingen) und ihren nächsten Nachbarn Kuren bekannt. Das Suffix *-ang-* ist nur für Kuren und Preußen typisch. Hydronymische Parallelen mit Wurzeln von altpr. Gewässernamen mit *-ing-* und *-ang-* sind in Litauen und Lettland verschieden verbreitet. Mehrere von ihnen sind auf dem ganzen litauischen und lettischen Territorium zu treffen, z. B. **Amel-*, **Ard-*, **Ar-*, **Bal-*, **Bert-*, **Birkel-*, **Dubr-*, **Eiv-*, *Gisl-*, **Kukul-*, **Mat-*, **Mus-*, **Mutel-*, **Mar-*, **Rag-*, **Ser-*, **Sil-*, **Sav-*, **Ulp-*, **Vad-*. Manche Wurzeln kommen nur in bestimmten Gebieten vor, z. B. **Erl-*, **Ranz-*, **Skutel-* — in Kurland, **Stab-* — in Jatvingien, **Īz-* — in Selenland.

Einige altpr. Hydronyme mit *-ing-* haben Variante mit *-ung-* (*Amel-ink*: *Amelung*, *Dalwinge*: *Dalwunge*, *Seringe*: *Serung*), was sich durch den Einfluß der deutschen Sprache deuten läßt.

SUTRUMPINIMAI

Bielenstein — Bielenstein A. Die Grenzen des lettischen Volksstammes und der lettischen Sprache in der Gegenwart und im 13. Jahrhundert. — St. Petersburg, 1892.

Fraenkel LEW — Fraenkel E. Litauisches etymologisches Wörterbuch. — Heidelberg, 1962—1965.

⁷ Norėčiau maloniai padėkoti prof. V. Mažiuliui, nuoširdžiai ir daug prisidėjusiam prie šio straipsnio parengimo.

- Gerullis AO – Gerullis G. Die altpreußischen Ortsnamen. – Berlin und Leipzig, 1922.
 Kart. – Latvijos TSR MA Kalbos ir literatūros instituto Vietovardžių kartoteka.
 Krahe UFl – Krahe H. Unsere ältesten Flußnamen. – Wiesbaden, 1964.
 Leyding – Leyding G. Słownik nazw miejscowych okręgu mazurskiego. Cz. 2. – Poznań, 1959.
 LV – Endzelīns J. Latvijas PSR vietvārdi. – Rīgā, 1956–1961, 1. daļa, 1.-2. sējums.
 Pokorny – Pokorny J. Indogermanisches etymologisches Wörterbuch. – Bern, 1949.
 Vanagas LHD – Vanagas A. Lietuvos TSR hidronimų daryba. – V., 1970.
 v. vok. – XIX–XX a. pradžios vokiečių kalbos lytis.

SMULKMENA

XLVII

Dabar rytų aukštaičiai intarpinėse veiksmažodžių formose, pvz.: *rañda, tañpa, geñda, nusteñba*, paprastai *an, en* (= *am, em* prieš *p, b*) neverčia *un, in* (resp. *um, im*). Matyt, *rañda* : *rādo*, *geñda* : *gēdo* ir kt. buvo priderinti prie *buñda* : *būdo*, *tiñka* : *tiko* ir kt. modelio. Gretiminės formos su išverstais *un, in* (*um, im*), pvz., *ruñda, tuñpa, giñda, nustiñba*, pasitaiko tik rytinėje ploto dalyje, daugiausia senosios kartos žmonių kalboje. K. Sirvydo ir kitų XVII a. rytų aukštaičių raštai rodo, kad tuomet dar ištisai vyravo formos su išverstais *un, in* (*um, im*). Tai ypač aiškiai matyti iš K. Pakalkos sudarytos Sirvydo žodyno lietuviškų žodžių rodyklės („Pirmasis lietuvių kalbos žodynas“. – V., 1979, p. 659–895). „Punktuose sakymų“ *runda* tipas irgi aiškiai vyrauja, net 95 % visų pavyzdžių. Formų su *-a-, -e-* visai nedaug (tik apie 5%), bet jos rodo, kad jau tada būta tam tikro svyravimo. Ilgainiui pastarųjų formų vis daugėjo. Paskutiniaisiais dešimtmečiais jų įsigalėjimą palaikė bendrinės kalbos įtaka.

K. Sirvydas ir šiaip jau vartoja nemaža tokių žodžių su rytų aukštaičių *un, um, in, im, u, i* < *an, am, en, em, a, e*, kurie dabar rytų aukštaičių tarmėje retai bepasitaiko arba ir visai išnyko, pvz., (K. Pakalkos rodyklė leidžia nenurodyti metrikos) *grundis* ‘grandis’, *įlunkas* ‘įlanka’, *kadungi* ‘kadangi’, *kunčia* ‘kančia’, *kunkinti* ‘kankinti’, *kunkinimas* (ir *kunkas, kunkynė*) ‘kankinimas’, *kunkintojas* ‘kankintojas’, *mundagus* ‘mandagus’, *muntus* ‘mantus, t. y. patogus’, *nopykunta* ‘neapykanta’, *pražunga* ‘pražanga’, *sundara* ‘sandara’, *lušas* ‘lašas, t. y. luošas’, *mūstyti* ‘mąstyti’, *mūstis* ‘mąstis, t. y. mąstymas, mintis’, *mūstytojas* ‘mąstytojas’, *ruštas* ‘raštas’, *sūrašas* ‘sąrašas’, *spūstas* ‘spąstas’, *vingris* ‘vengras’, *vingiai* ‘vengiai, t. y. atsargiai’. Vieni iš šių žodžių ilgainiui tarmėje išnyko ar apnyko, kitus išstūmė svetimybės; pastaraisiais laikais kai kurie vėl grįžta į tarmę (iš bendrinės kalbos), bet jau su sveikais *an* tipo junginiais.

Z. Zinkevičius